

Blixen og Bjørnvig:
Pagten, venskabet og bruddet

Blixen og Bjørnvig: Pagten, venskabet og bruddet

Jørgen Stormgaard

Syddansk Universitetsforlag 2021

© Forfatteren og Syddansk Universitetsforlag 2018

Sats og tryk: Specialtrykkeriet Arco

ISBN: 978-87-408-3388-1

2. udgave, 1. oplag, 2021

Bogen er udgivet med støtte fra:

Den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse

Landsdommer V. Gieses Legat

Politiken-Fonden

Kong Christian Den Tiendes Fond

Forsidebillede: Karen Blixen og Thorkild Bjørnvig foran sidstnævntes hus i Sletten, 1950.

Foto: Knud W. Jensen/Det Kongelige Biblioteks billedsamling.

En hjertelig tak til Inge-Lise Bjørnvig, Henning Nielsen

og Pelle Nordhøj Kann for udlån af billeder.

Det har i enkelte tilfælde ikke været muligt at identificere rettighedshavere til bogens illustrationer. Skulle nogen ønske at påberåbe sig sådanne rettigheder, kan forlaget kontaktes.

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller anden mangfoldiggørelse af denne bog er kun tilladt med forlagets tilladelse eller ifølge overenskomst med Copydan.

Indhold

Forord 9

FØR PAGTEN 13

Det første møde 13

Blixens ballast 16

Bjørnvigs ballast 39

VENSKABET 69

Første fase (1947-1950) 69

Anden fase (1951-1953) 96

Tredje fase (1954) 148

‘Opgøret’ med Martin A. Hansen 164

LIGNENDE VENSKABER I BLIXENS LIV 175

Tilfældet Aage Henriksen 175

Elishama: den muntre lillebror 207

EFTER BRUDET 221

Karen Blixens sidste år (1954-1962) 221

Thorkild Bjørnvigs videre færd (1954-2004) 238

PAGTEN I LITTERATUREN 267

Bjørnvigs bog 267

“Kappen”: bedrageri og utroskab 271

“Nattevandring” – om søvnløshedens forbandelse 277

“Om Hemmeligheder og om Himlen” – den manglende guddommelighed 283

“Ekko” – opgør og forløsende selverkendelse 292

“Kardinalens tredje Historie”: hovmod og tanken om fællesskab 312

“Den udødelige historie”: et digterisk korrektiv 332

“Bjørnen og kysset”: en akademiker i vildmarken 355

EFTERSKRIFT 373

LITTERATUR OG KILDER 379

NAVNEREGISTER 383

Jeg må igen citere et af de mottoer, jeg har tænkt på i mit liv. Det er Ortega y Gasset, som et sted skriver, at vi bygger en forestilling op om den person, vi vil elske. Han eller hun skal have de og de egenskaber og det og det udseende. En skønne dag går der et menneske forbi os på gaden, som vi pludselig oplever som inkarnationen af disse forestillinger, og vi falder pladask for vedkommende.

Vi er fuldstændig prisgivet, fordi den pågældende går ind og opfylder nogle af de forventninger, vi har til, hvordan den person skal se ud eller være, som vi vil knytte os til. Og der tager vi jo samtidig grusomt fejl.

Knud W. Jensen i Mens kunsten er ung (1992), s. 88.

Jeg skulde gerne sælge min Sjæl til en dristig og lystig Djævel for at opnaa forskellige Ting, som jeg rigtig ønsker mig; men ikke for noget som helst som jeg overhovedet kan tænke mig, vilde jeg tro paa den rigtige Djævel, paa 'det Onde'.

Karen Blixen i et brev til sin søster Ellen Dahl d. 13. september 1928.

Forord

Det sker, at man efter at have beskæftiget sig med et område, som man mente at have dækket ganske godt, får adgang til uventede oplysninger, der kastet et nyt og tankevækkende lys over det pågældende emne. Sådan forholder det sig med min bog *Blixen og Bjørnvig. Pagten der blev brudt*, som udkom i 2005. Hvert år siden udgivelsen er nye facetter dukket op og har blotlagt bogens mangler. I så høj grad, at det krævede en helt nyskrevet og langt mere fyldestgørende bog om den berømte pagt.

I sin anmeldelse af *Blixen og Bjørnvig. Pagten der blev brudt* skrev Ebbe Mørk, at “det nye og mest spændende ved Jørgen Stormgaards bog ligger i sidste halvdel, hvor han behandler Karen Blixens allegorier over Pagten”.¹ Han henviser her til fire noveller fra *Sidste Fortællinger* (1957). På det tidspunkt var jeg ikke klar over, at der fandtes endnu en fortælling, som viser nogle yderst interessante aspekter ved Karen Blixens holdning til den pagt, hun havde indgået med Thorkild Bjørnvig. “Bjørnen og kysset” blev først trykt i *Efterladte fortællinger* (1975), og intet tyder på, at Thorkild Bjørnvig kendte til historien, som heller ikke nævnes i hans bog *Pagten* (1974). Desuden blev to af Blixens bedste fortællinger, bl.a. “Den udødelige Historie”, skrevet, mens pagten eksisterede, og da det lå hende på sinde, at Thorkild Bjørnvig læste dem, bliver de også behandlet i nærværende bog. Ser man nærmere på de temaer, der kredses om i de pågældende fortællinger, opnår man en øget forståelse for Karen Blixens bevæggrunde.

Mens Thorkild Bjørnvig i sin bog fik mulighed for at give sit personlige syn på venskabet med Karen Blixen, udtalte den aldrende forfatterinde sig aldrig offentligt om forbindelsen til den unge digter. Derfor var jeg i 2005 mest optaget af at give *hende* en stemme i debatten via de kilder, der på det tidspunkt stod til rådighed: Ud over de fire fortællinger, som jeg lige har nævnt, drejede det sig om samtlige breve til og fra Bjørnvig samt breve til andre venner, hvori hun omtaler deres dramatiske venskab. Men siden dengang har jeg fået indblik i, hvilket rigt facetteret menneske Thorkild Bjørnvig var, og derfor måttet erkende, at jeg i min bog ikke helt havde givet ham den plads, han fortjente.

Det stod mig fx klart, at jeg ikke i tilstrækkelig grad havde tegnet et portræt af Bjørnvigs baggrund, hverken den familiemæssige eller de op-

1 E. Mørk: “Pagten ofre”, *Politiken* 16.3.2005.

levelser, der havde sat deres præg på hans unge liv, inden han mødte Karen Blixen i 1947. Desuden gik det op for mig, at konflikterne med Karen Blixen ikke var det eneste 'forældreopgør', han oplevede i den periode af sit liv. Også forbindelsen til forfatteren Martin A. Hansen førte til en slags (posthumt) brud, idet Thorkild Bjørnvig i sin doktordisputats, *Kains Alter* (1964), udviklede den tese, at Martin A. Hansens fortolkning af kristendommen havde ødelagt hans forfatterskab. At Thorkild Bjørnvig søgte støtte og forsøgte at finde fodfæste hos to af tidens største danske forfattere, siger et og andet om den usikkerhed, der fulgte ham i disse år, ligesom hans opgør med disse litterære autoriteter afspejler en vigtig etape i hans personlige udvikling.

I løbet af det seneste par år har jeg således fået et langt mere fyldestgørende syn på Thorkild Bjørnvigs liv og personlighed, bl.a. via samtaler med hans enke, Birgit Bjørnvig, som jeg besøgte på Samsø flere gange. Desuden fik jeg hjælp fra en uventet kant: I 2013 kastede Niels Barfoeds bog *Benedicte – en skæbne* et nyt og overraskende lys over en periode i Thorkild Bjørnvigs liv, der hidtil havde været lukket land for offentligheden.

Hvad angår Karen Blixens andre venskaber med unge mænd, så har både Jørgen Gustava Brandt og Aage Henriksen efter udgivelsen af min bog føjet nye og afgørende facetter til de bånd, der knyttede dem til baronessen på Rungstedlund. Førstnævntes erindringer blev i 2007 udgivet posthumt, og filminstruktøren Morten Henriksen satte i 2010-11 sin signatur under både en dokumentarfilm og en bog – begge med titlen *Bag Blixens maske* – hvor han igen og igen opfordrer sin far til selvransagelse i forhold til forbindelsen til den forfatterinde, som også han etablerede et pagtlignende venskab med.

Ved foredrag om min bog er jeg ofte blevet spurgt om, hvordan det gik med de forskellige 'aktører' i det drama, der udspillede sig mellem Karen Blixen og hendes unge ven, et drama, der i sidste instans førte til et brud. Jeg måtte hver gang erkende, at det både var interessant og relevant at følge de pågældende personer til dørs, især fordi flere af dem var – direkte eller indirekte – dybt mærkede af de følelser, pagten havde afstedkommet. Foruden Karen Blixen og Thorkild Bjørnvig drejer det sig primært om Benedicte Hergel og Grete Bjørnvig, men det er også på sin plads at inddrage Knud W. Jensen, Jørgen Gustava Brandt og Aage Henriksen. På det punkt har *Benedicte – en skæbne* og Birgit Bjørnvigs velovervejede kommentarer været til stor hjælp.

I *Blixen og Bjørnvig. Pagten der blev brudt* skrev jeg, at “pagten imellem de to digtere vil måske føre til endnu et kunstværk”.² Jeg havde dengang i tankerne Christian Braad Thomsens planer om at filmatisere historien med Viggja Bro i den kvindelige hovedrolle; men dette projekt er endnu ikke blevet til noget. Derimod blev pagten inspirationskilde til to teaterstykker på mindre end et år: I december 2011 fik *Om baronessen* af Thor Bjørn Krebs premiere på Folketeatret i København, og i sommeren 2012 spillede Det Flydende Teater *Pagten* i en båd på Furesøen med teatrets leder, Pelle Nordhøj Kann, som Bjørnvig og Lars Junggreen i rollen som Karen Blixen. Desuden har Nimbus Film købt rettighederne til at overføre historien til film.

Nærværende bog er således hverken en fortsættelse af eller et supplement til min tidligere bog, som jeg i dag kun betragter som en skitse, men et helt nyskrevet værk, der fuldstændigt erstatter mine tidligere udsagn om den berømte pagt. Det har været spændende at arbejde videre med dette område, måske fordi det ud over at være historien om to kendte digtere og deres helt særlige forbindelse også afspejler en almenmenneskelig stræben og erfaring: længslen efter nærhed med andre mennesker – og følelsen af at brænde fingrene, når det går galt.

Jørgen Stormgaard
Amager, d. 22. januar 2018

2 J. Stormgaard: *Blixen og Bjørnvig. Pagten der blev brudt*, s. 136.